

Ігор Вікторович ЗОЗУЛЯ,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри криміналістики, судової експертології
та домедичної підготовки факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3507-0012>*

Олена Ігорівна ДОВГАНЬ,

*кандидат юридичних наук, доцент
Львівського університету бізнесу та права;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8551-5403>*

РЕФЛЕКСІЯ ЩОДО ПОНЯТТЯ ЕКСПЕРТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СУДОВІЙ ЕКСПЕРТИЗИ

За Великим тлумачним словником сучасної української мови, *експертиза* – це "розгляд, дослідження якої-небудь справи, якогось питання з метою зробити правильний висновок, дати правильну оцінку відповідному явищу // Дослідження, розгляд експертом якихось справ, питань, що потребують спеціальних знань" [1, с. 341]. У свою чергу, словник Merriam-Webster більш спрощено подає визначення експертизи як "надання професіональної думки зазвичай після ретельного вивчення" [2]. І, відповідно, *технологія* – це "1. Сукупність знань, відомостей про послідовність окремих виробничих операцій у процесі виробництва чого-небудь. 2. Сукупність способів обробки чи переробки матеріалів, інформації, виготовлення виробів, проведення різних виробничих операцій, надання послуг тощо" [1, с. 1448].

Слід зазначити, що в останні часи найбільше розповсюдження у різних галузях науково-практичної діяльності, в тому числі й судовій експертизі, набули експертні технології. Як відомо, за ст.1 Закону України "Про судову експертизу" від 25.02.1994 р. № 4038-ХІІ, "судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду" [3]. І станом на сьогодні загальний перелік видів судових експертиз, серед яких, наприклад, почеркознавча та лінгвістична експертиза, експертиза зброї, трасологічна тощо, де використовують спеціальні експертні технології, становить десятки найменувань та експертних спеціальностей.

При цьому один із фундаторів досліджень експертних технологій, О.М. Моїсєєв, визначає експертну технологію як "систему оптимального застосування наявних експертних засобів з метою забезпечення повного та ефективного розв'язання експертних задач" [4, с. 26].

Ключовими у цьому визначенні є такі його елементи, як експертні засоби та експертні задачі. Дещо спірною у вченого, оскільки не має прямого відношення до строгого визначення означеного поняття, і виглядає абсолютно тавтологічною, є вимога "оптимального застосування наявних експертних засобів" по відношенню до "ефективного розв'язання експертних задач", через те, що, по-перше, будь-яка оптимізація, в тому числі, в експертизі, вже передбачає сягання певної ефективності щодо кількості операцій, зменшення часу на їх проведення, залучених експертних засобів тощо.

Дещо пізніше О.М. Моїсєєв уточнює поняття експертної технології як "система управлінських заходів із оптимального використання наявних ресурсів (матеріальних, технічних та фінансових, трудових, інтелектуальних, нормативно-правових) у процесі вирішення завдання судово-експертної діяльності" [5, с. 365–366], де знов-таки не тільки спирається на оптимізацію, але й занадто довільно трактує перелік так званих "наявних ресурсів", що, на його думку, можуть бути віднесені до поняття технології. Те саме стосується й розуміння "управлінських заходів". До того ж, і це по-друге, не завжди кінцевий результат експертизи досягається виключно "оптимальним застосуванням наявних експертних засобів".

При цьому, у самому загальному вигляді "технологія – це набір способів¹, засобів вибору і здійснення керуючого процесу з множини можливих його реалізацій", де "технологічний процес – це послідовна зміна станів, стадій розвитку, сукупність дій" [8].

Тому, по-четверте, на нашу думку, більш влучним виглядає таке поняття експертної технології, як "експертні засоби або способи, що використовуються за певних умов для вирішення експертної задачі".

Звідси, додаткової уваги підлягають супутні поняття "експертні засоби" та "експертні способи". До того ж вони можуть бути сукупно задіяні при залученні експертних систем, що "використовують базу знань для вирішення завдань (видачі рекомендацій) у деякій предметній

¹ При цьому, стосовно до п.1.4 Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, "визначення способу проведення експертизи (вибір певних методик, (методів дослідження)) належить до компетенції експерта" [6]. До речі, ми би пропонували в останній нормі, і це по-третє, покладатись не на компетенцію експерта, а на його компетентність, оскільки компетенція тут, це вимога до підготовки експерта, а компетентність, це володіння експертом компетенцією, "що інтегрує в собі знання, уміння, навички, досвід і особистісні властивості, які обумовлюють прагнення, здатність і готовність розв'язувати проблеми і завдання" [7, с. 13–14].

галузі" [6]. Зокрема, в судово-медичній експертизі при криміналістичній мас-спектрометрії токсичних препаратів, наркотичних і хімічних засобів, вибухових речовин можуть використовуватись системи Dendral, у дактилоскопії – технології генетичних відбитків пальців DNA fingerprinting, у кримінальному провадженні – технології 3D-сканування, у сфері інтелектуальної власності – системи онлайн-сервісу пошуку плагіату Unicheck тощо. В реальності, *експертні системи і є експертними засобами*, що містять базу знань експертів та проводять аналіз, виконують класифікацію, ставлять діагноз і консультують. В свою чергу, експертні способи фактично є експертними методами реалізації експертиз.

Через поширення світової тенденції технологізації та алгоритмізації судово-експертної діяльності О.М. Дуфенюк посиляється на значущість "співвідношення понять експертна методика і експертна технологія", зазначаючи, що "дихотомія "експертна технологія – експертна методика" співвідносяться як ціле до його частини". Він же наполягає на пріоритетності для методологічного забезпечення "впровадження нових експертних технологій, які здатні з меншими затратами ресурсів та часу отримати більш точні та достовірні результати" [9, с. 63, 98]. Такими, наприклад, є інформаційні технології збирання та обробки експериментальних даних.

І, нарешті, як зазначає М.Г. Щербаковський з посиланням на С.М. Плешакова та М.Я. Сегай, "судово-експертна технологія розглядається як організаційно-управлінська діяльність відповідних суб'єктів, що здійснюють організаційне, науково-методичне та матеріально-технічне забезпечення експертного провадження, а також як послідовна інтелектуально-пізнавальна діяльність експертів, як сукупність правил, прийомів та засобів найбільш раціональної та ефективної організації провадження судових експертиз" [10, с. 287–288].

Такий підхід, на нашу думку, дозволяє поглибити розуміння сутності експертних технологій в судовій експертизі та розширити їх предметну область.

Список бібліографічних посилань: 1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доповн.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2005. 1728 с. 2. Expertize /Merriam-Webster. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/expertize>. 3. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 28. Ст. 232. 4. Моїсєєв О. М. Експертна технологія та предмет, об'єкт, задачі судової експертизи. *Право і Безпека*. 2005. Т. 4. № 2. С. 26–28. 5. Моїсєєв О. М. Експертні технології: ознаки, визначення, зміст. *Форум права*. 2008. № 3. С. 362–

367. URL: https://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2008_3_52. 6. Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень / затв. Наказом Міністерства юстиції України "Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень" від 08.10.1998 № 53/5. *Офіційний вісник України*. 1998. № 46. Ст. 1715. 7. Головань М. С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/324272272.pdf>. 8. Інформаційні технології та моделювання бізнес-процесів: навч. посіб. / О. М. Томашевський, Г. Г. Цегелик, М. Б. Вітер, В. І. Дубук. К.: ЦУЛ, 2012. 296 с. 9. Дуфенюк О. М. Експертиза у кримінальному провадженні за законодавством України та Польщі: порівняльне дослідження: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 272 с. 10. Щербаковський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні: монографія. Харків: В деле, 2015. 560 с.

Олександр Михайлович ІЛЬНИЦЬКИЙ,

кандидат юридичних наук,

докторант відділу організації освітньо-наукової підготовки

Харківського національного університету внутрішніх справ

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ В УКРАЇНІ

В загальній науковій теорії методологія визначається як певна сукупність філософських методів пізнання, зокрема й конкретних. Вона уявляється у вигляді певного арсеналу методів діяльності. Поняття «методологія» має два основних значення: по-перше, це – система певних правил, принципів і операцій, що застосовуються у тій чи іншій сфері діяльності (в науці, політиці, мистецтві тощо); по-друге, це – вчення про цю систему, загальна теорія метода. Вона є системою принципів наукового дослідження, вченням про науковий метод пізнання законів природи за допомогою сукупності методів дослідження, що застосовуються в будь-якій науці відповідно до специфіки об'єкта її пізнання.

Питання основ методології та методики наукового дослідження детально розглянуто та викладено у науковому посібнику видатних